

СОЦІОЛІНГВІСТИКА ТА ЕТНОЛІНГВІСТИКА

УДК 81'42

Акімова Н. В.,
кандидат філологічних наук,
ПВНЗ "Соціально-педагогічний інститут
"Педагогічна академія"

ВПЛИВ СПЕЦИФІКИ МОВИ ІНТЕРНЕТУ НА ПОЯВУ НАДЛИШКОВИХ ДЛЯ ОДНОЗНАЧНОГО РОЗУМІННЯ МОВЛЕННЄВИХ ОДИНИЦЬ (НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКИХ ТА БІЛОРУСЬКИХ САЙТІВ НОВИН)

Однією з тенденцій розвитку сучасного українського мовознавства є поширення досліджень у галузі інтернет-лінгвістики. За останні десять років з'явилися ґрунтовні дослідження мови інтернету, результати яких відображено у кандидатських та докторських дисертаціях (роботи О. В. Дмитрук, С. В. Заборовської, І. Б. Карпи, Л. Ф. Компанцевої, С. А. Матвєєвої, Н. М. Рудніченко та ін.). Проте у цих роботах майже не розглядається психолінгвістичний аспект мови Мережі, хоча необхідність подібного аналізу неодноразово підкреслювалася у науковій літературі (зокрема у публікаціях українського професора О. І. Горошко, російського професора Л. Ю. Щипіциної [8; 26] та ін.). Тому метою цієї статті обрано саме психолінгвістичний аналіз мови інтернету, зокрема вплив специфіки мови інтернету на появу надлишкових для однозначного розуміння мовленнєвих одиниць (на прикладі текстів українських та білоруських сайтів новин).

Специфіка мови інтернету неодноразово досліджувалася (M. Boardman, S. Daya, E. Dresner, S. Herring, J. Masson, C. Werry, Н. Г. Асмус, В. Бойки, О. М. Галічкіної, О. І. Горошко, О. В. Дєдової, І. Ю. Єгорової, І. Б. Карпи, М. О. Ковальчукова, Т. М. Колокольцевої, Л. Ф. Компанцевої, С. О. Лисенко, С. А. Матвєєвої, Н. Л. Моргун, О. М. Саєнко, П. І. Сергієнко, П. В. Шкапенко, Л. Ю. Щипіциної та ін.) [27–29; 31; 32; 1, 2, 34; 6; 8–17; 21; 22; 25; 26]. Узагальнюючи результати цих робіт, ми виокремили такі характеристики мови Мережі: гібридність, креолізованість (або мультимедійність), використання "смайликів" і специфічних скорочень, високий ступінь проникності, колективне співавторство і співредактура тексту, насиченість неологізмами, недотримання мовних норм, необмеженість у виборі мовних засобів, схильність до мовної гри, фрагментарність, функціонування особливого мовленнєвого етикету, виражений презентативний характер. Зазначені риси мови інтернету актуалізують один із трьох варіантів виникнення інтерпретаційних девіацій: недостатність семантики мовленнєвих одиниць для їх коректної інтерпретації, надмірність семантики мовленнєвих одиниць або порушення їх звичайної сполучуваності. Проілюструємо на прикладах з текстів новинних анонсів вплив специфіки мови інтернету на появу надлишкових для однозначного розуміння мовних одиниць.

Поєднання неоднозначного зображення з текстом, у якому фігурують багатозначні слова, створює можливості для виникнення кількох варіантів тлумачень.

“Лукашенко **заинтересовался** грибами” [33 від 20.08.2012]. Слово “**заинтересоваться**”, за словником, позначає “проявити, відчуті інтерес до когось, чогось, зупинити, зосередити на комусь, чомусь увагу” [3, 323]. Контекст розширює можливі тлумачення. Жест позитивної

оцінки у поєднанні з поданим далі текстом можна трактувати як “приділив увагу грибній промисловості”, або “приділив увагу лісовим господарствам”, або “зацікавився грибами як їжею”, або “зацікавився грибами як наркотиком” тощо. В укрнеті теж ілюстрації не завжди вдало демонструють суть тексту, наприклад: “Пенсійний фонд на **“бюджетній голці”**: доза зростає, **лікуватися не планують**” [19 від 21.09.12]. Подив та непорозуміння читача викликає метафора “**бюджетна голка**”, яка супроводжується зображенням рук старої людини, що тримають копійки. Невиправданим здається поєднання наркоманського сленгу (“на голці”, “доза”) з малюнком. А головне, незрозуміло, у чому суть новини: бідність бюджету пенсійного фонду – давно відомий факт. Зображення літньої людини провокує асоціації, що й пенсійному фонду залишилося жити недовго.

Іноді передумовою виникнення варіативності розуміння є функціонування **неологізмів**, наприклад: “**Дурдомізація** всієї країни” [20 від. 28.10.12]. Лексема “**дурдомізація**” не зафіксована у словниках, у її трактуванні читач буде керуватися аперцепцією та схожістю зовнішньої форми слова, встановивши таким чином зв'язок зі словом “дурдом”, яке має два значення: “1. Психиатрическая больница. 2. О шумной обстановке где-л.; беспорядке, хаосе” [3, 288]. Лаконічність контексту не дає підстав виключити якесь з цих значень. Відповідно можливі два напрями інтерпретації. Інтерпретація ускладнюється також через граматичну помилку у слові “всієї”. У байнеті теж можна побачити подібні неологізми, зокрема: “**Лукашысты** у істэрыцьі” [24 від 30.07.12]. Новоутворення “**Лукашысты**” скоріше за все позначає осіб (про це свідчить суфікс -ыст), пов'язаних з Лукашенко, проте з анонсу однозначно не можна визначити, мова йде про прихильників чи противників Лукашенко, а, отже, можливі дві відповідні інтерпретації.

Нюанси колективного співавторства і співредактури особливо помітні при трансформаціях прецедентних текстів. Таке явище досить поширене у мові інтернету, зокрема: “**Кореспондент: Як гартувалася сталь. 12 думок Арнольда Шварцнеггера**” [20 від. 30.09.12]. Значення прецедентного вислову “**Як гартувалася сталь**” (роман М. О. Островського у жанрі соціалістичного реалізму) аж ніяк не спрощує розуміння анонсу, а навпаки додає йому зайвих сенсів, що ще більше ускладнює інтерпретацію: не зрозуміло, які думки А. Шварцнеггера наведено, чи з приводу роману (або його екранізацій), чи щодо того, як варто жити насправді тощо... Автори білоруських новинних сайтів також часто використовують прецедентні вислови, не заглиблюючись у їх семантику,

наприклад: “*Deutsche Welle: Беларускі КДБ змагаецца з ветракамі*” [24 від 11.09.12]. Відомий вислів “**змагаецца з ветракамі**” походить з роману М. де Сервантеса “Вигадливий ідальго Дон Кіхот Ламанчський” та позначає “барацьбу з неіснуючим супернікам, або бессэнсоўнае дзеянне. У беларускіх аўтараў вятрак асацыіруецца ў асноўным з месцам жыхарства зданняў і інш. Нечысцяў” [5]. Оскільки прецедентний текст має у білоруській лінгвокультурі два значення, то незрозуміло, яке з них хотіли актуалізувати автори цього анонсу.

Ще однієї яскравою особливістю мови інтернету є недотримання мовних норм, що виражається значною кількістю іноді навмисних помилок, зокрема: “Україна буде круту **ПіраМММіду**” [19 від 30.09.12]. Специфічне написання слова “**ПіраМММіда**” певно має якийсь прихований сенс, можливо він пов’язаний з розшифровкою акцентованої абрєвіатури “**МММ**” (яка має кілька значень, найвідоміші з яких – фінасова організація С. Мавроді, фінансова піраміда тощо). Залежно від шляху інтерпретації, який обере читач, можливі різні варіанти тлумачення. Важко встановити, навмисною чи ні є помилка у наступному білоруському анонсі: “*Экспорт белорусских дворников в Россию оказался нерентабельным*” [33 від 10.10.12]. За словником “**дворник**” – це “1. Работник при доме, обязанный охранять дом, поддерживать чистоту и порядок во дворе и на улице перед домом. 2. Разг. Стрелка, устройство для механического вытирания смотрового стекла автомашины от снега, влаги, пыли” [3, 242]. Складнощі інтерпретації анонсу виникають через те, що контекстом підтримується друге значення аналізованої лексеми, а ілюстрацією анонсу – перше.

Необмеженість у виборі мовних засобів є, мабуть, загальною тенденцією мови епохи. На щастя, для сайтів новин це явище досить рідкісне. Прагнучи надати офіційності та переконливості новинним текстам, автори намагаються уникати грубої, жаргонної та інвективної лексики. Проте такі приклади все ж зрідка трапляються, зокрема на українських сайтах: “*Кличко розповів, як Янукович говорив з ним "на фені"*” [18 від 14.10.2012]. За словником, “**феня**” – це “мова декласованих елементів. Первинний вираз мав вигляд: “по офене базікати”, тобто говорити на мові офенів, дрібних торговців. У офенів була своя умовно-професійна мова, яку вони використовували при обмані покупців або в небезпечних ситуаціях, коли потрібно було приховати свої наміри або дії. У наш час слово “феня” уживається поза фразеологічним зворотом і позначає лексику декласованих елементів” [23]. У байнеті багатозначні арготизми та інвективи вживаються дещо частіше: “*Пусть не пиликают, что КГБ сливает, а Позняк не разобрался*” [33 від 4.11.12].

Схильність до мовної гри легко продемонструвати на наступному прикладі: “*DW: Рік (без) Юлії Тимошенко. Політика*” [20 від 3.08.12]. Така пунктуаційна гра проковує одразу кілька асоціацій: рік, присвячений подіям навколо Тимошенко; рік без Тимошенко (хоча з контексту не зрозуміло, добре це чи погано); за аналогією до вправ у шкільному підручнику: “Розкрийте дужки” тощо. На білоруських сайтах

прикладі мовної гри, як правило, будуються за допомогою обігрування афоризмів, зокрема: “**Кануло лето**, а снегу еще рановато” [7 від 20.08.12]. Трансформація виразу “канути в Лету” додає яскравості вислову, але не зрозуміло, чи в анонсі йдеться про погоду, чи автори використовують погодні метафори для збільшення експресії. Без використання гіперпосилання тлумачити цей текст однозначно неможливо.

Презентативний характер реалізується в доборі емоційно насичених слів та конструкцій, наприклад: “Суд **попрощався** з Луценком” [18 від 20.08.12]. “**Прощатися**” трактується як “1. При розлуці тиснути один одному руки. говорити слова прощання і т. ін. 2. Залишати надовго або назавжди що-небудь, розставатися з чимсь. 3. Вважатися пробаченим, дарованим” [4, 1181]. Контекстом підтримуються перше та друге значення, цікаво також, що вони у цьому випадку не заперечують одне одного. Проте вибір варіанту трактування залишається на розсуд користувача. Типовою рисою презентативності мови білоруських сайтів є використання конструкції “Шок!”, зокрема: “**Кошты на мяса у Польшчы і Беларусі. Шок!**” [24 від 10.10.12]. Додаткова емоційність, що створюється аналізованою конструкцією, ускладнює розуміння на етапі емоційної ідентифікації автора та реципієнта, оскільки факти, що передують слову “**Шок**” іноді не такі вже й шокуючі.

Отже, виникнення варіативності через надлишок інформації у тексті – досить поширена ситуація для інтернету. У такому разі варіативність трактувань провокують мультимедійні компоненти текстів, неологізми, нюанси колективного співавторства і співредактури тексту, недотримання мовних норм, необмеженість у виборі мовних засобів, схильність до мовної гри та презентативний характер. У перспективі планується проаналізувати мовні чинники виникнення інших варіантів неоднозначного розуміння.

Література

1. Асмус Н. Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства : дис. ... к. филол. н. : 10.02.19 “Теория языка” / Н. Г. Асмус. – Челябинск, 2005. – 265 с.
2. Бойка В. Слэнговая лексика ў беларускамоўным інтэрнэт-дыскурсе / В. Бойка // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвадыдактыкі : [матэрыялы Рэспубліканскай навуковай канферэнцыі : да 70-годдзя з дня нараджэння прафесара Галіны Мікалаеўны Малажай (Брэст, 20–21 сакавіка 2008 г.)] / [пад агул. рэд. М. І. Новік]. – Брэст : БрДУ, 2008. – С. 265–267.
3. Большой толковый словарь русского языка / [гл. ред. С. А. Кузнецов]. – СПб. : Норинт, 2009. – 1536 с.
4. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
5. Вятрак // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://be.wikipedia.org/wiki/Вятрак>.
6. Галичкина Е. Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русском языках (на материале жанра компьютерных конференций) : дис. ... к. филол. н. : 10.02.20 “Прикладная и математическая лингвистика” / Е. Н. Галичкина. – Волгоград, 2001. – 212 с.
7. Гомельская правда / Для нас нет мелочей! Важно все! [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gp.by>.
8. Горошко Е. И. Текст эпохи веб 2.0 : психолингвистический анализ [Электронный ресурс] / Е. И. Горошко. – Режим доступа : <http://www.textology.ru/article.aspx?ald=207>.

9. Дедова О. В. Лингвосомиотический анализ электронного гипертекста : на материале русскоязычного Интернета : дис. ... д. филол. н. : 10.02.01 "Русский язык", 10.02.19 "Теория языка" [Электронный ресурс] / О. В. Дедова. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com>.
10. Егорова И. Ю. Акцентирование в рекламном интернет-дискурсе : автореф. дисс. ... к. филол. н. : 10.02.19 "Теория языка" / И. Ю. Егорова. – Волгоград, 2008. – 31 с.
11. Карпа І. Б. Функціональні та прагматичні характеристики інтерактивної віртуальної комунікації : на матеріалі інформаційно-довідкового сервісу Yahoo!Answers : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.04 "Германські мови" / І. Б. Карпа. – Херсон, 2010. – 22 с.
12. Ковальчукова М. А. Новостной анонс в сети интернет как речевой жанр дискурса СМИ : автореф. дисс. ... к. филол. н. : 10.02.19 "Теория языка" / М. А. Ковальчукова. – Ижевск, 2009. – 26 с.
13. Колокольцева Т. Н. Интернет-коммуникация как зеркало основных тенденций развития и функционирования русского языка [Электронный ресурс] / Т. Н. Колокольцева // Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ "Грани познания". – 2011. – № 4 (14). – Режим доступа : www.grani.vspu.ru.
14. Компанцева Л. Ф. Интернет-комунікація : когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти : автореф. дис. ... д. філол. н. : 10.02.02 "Російська мова" / Л. Ф. Компанцева. – К., 2007. – 23 с.
15. Лысенко С. А. Взаимодействие устной и письменной формы существования языка в интернет-коммуникации : дис. ... к. филол. н. : 10.02.19 "Теория языка" / С. А. Лысенко. – Воронеж, 2010. – 184 с.
16. Матвеева С. А. Сайт як жанр Інтернет-комунікації (на матеріалі персональних сайтів учених) : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.15 "Загальне мовознавство" / С. А. Матвеева. – Донецьк, 2006. – 21 с.
17. Моргун Н. Л. Научный сетевой дискурс как тип текста : автореф. дисс. ... к. филол. н. : 10.02.01 "Русский язык" / Н. Л. Моргун. – Тюмень, 2002. – 20 с.
18. Новини України від LB.ua : оперативна аналітика української політики, економіки, новини культури та спорту від 6.09.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://ukr.lb.ua>.
19. Новини УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.unian.ua>.
20. Останні новини України та світу. Корреспондент.net – свіжі новини дня [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://korrespondent.net>.
21. Саенко А. Н. Содержательно-стилистические особенности информационных текстов в Интернете / А. Н. Саенко // Научные записки Луганского национального педагогического университета. Серия : филологические науки : [сб. научн. трудов]. – Луганск : Альма-матер, 2004. – Вып. 5. – Т. 1. – С. 350–360.
22. Сергиенко П. И. Лингвокогнитивные особенности электронного гипертекста (на материале английского языка) : автореф. дисс. ... к. филол. н. : 10.02.04 "Германские языки" / П. И. Сергиенко. – Москва, 2009. – 22 с.
23. Универсальный дополнительный практический толковый словарь 2005–2012 гг. [Электронный ресурс] / И. Мостицкий. – Режим доступа : http://mostitsky_universal.academic.ru/5735.
24. Хартыя'97 : Навіны з Беларусі – Беларускія навіны – Рэспубліка Беларусь – Мінск [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.charter97.org>.
25. Шкапенко П. В. Специфика реализации прагмалингвистических принципов в интернет-дискурсе : автореф. дисс. ... к. филол. н. : 10.02.04 "Германские языки" / П. В. Шкапенко. – М., 2008. – 29 с.
26. Щипицина Л. Ю. Комплексная лингвистическая характеристика компьютерно-опосредованной коммуникации (на материале немецкого языка) : автореф. дисс. ... д. филол. н. : 10.02.04 "Германские языки" / Л. Ю. Щипицина. – Воронеж, 2011. – 40 с.
27. Boardman M. The Language of Websites / M. Boardman. – New York : Routledge, 2004. – 102 p.

28. Dresner E. The Topology of Auditory and Visual Perception, Linguistic Communication, and Interactive Written Discourse [Electronic resource] / E. Dresner // Language@Internet. – 2005. – Mode of access : http://www.languageatinternet.de/articles/2005/161/index_html.
29. Herring S. Language and the Internet / S. Herring // International Encyclopaedia of Communication. – Blackwell : Blackwell Publishers, 2008.
30. Lenta.ru : Главное [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lenta.ru>.
31. Mason J. From Gutenberg's Galaxy to Cyberspace : The Transforming Power of Electronic Hypertext, doctoral dissertation at McGill University, Montréal [Electronic resource] / J. Mason. – Mode of access : <http://www.masondissertation.elephanthost.com>.
32. Sin Daya Thematic and Situational Features of Chinese BBS Texts [Electronic resource] / Sin Daya // Language@Internet. – 2009. – Vol. 6. – Mode of access : <http://www.languageatinternet.de/articles/2009/2011>.
33. UDF.BY – Новости Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://udf.by>.
34. Werry C. Linguistic and Interactional Features of Internet Relay Chat / C. Werry // Computer-Mediated Communication : Linguistic, Social and Cultural Perspectives / [S. Herring]. – Amsterdam : Benjamins, 1996. – P. 47–64.

Анотація

Стаття присвячена аналізу специфіки варіативного розуміння текстів найбільш рейтингових українських та білоруських сайтів новин. Встановлено, що неоднозначність розуміння зумовлена наявністю в тексті семантично надлишкових мовленнєвих одиниць. Виникненню таких одиниць у новинних анонсах сприяють такі риси мови інтернету як мультимедійність, насиченість неологізмами, колективне співавторство і співредактура тексту, недотримання мовних норм, необмеженість у виборі мовних засобів, схильність до мовної гри та презентативний характер.

Ключові слова: варіативність, розуміння, надлишкові мовленнєві одиниці, сайти новин, мова інтернету, психолінгвістика.

Аннотация

Статья посвящена анализу специфики вариативного понимания текстов самых рейтинговых украинских и белорусских сайтов новостей. Установлено, что неоднозначность понимания предопределена наличием в тексте семантически избыточных речевых единиц. Возникновению данных единиц в новостийных анонсах способствуют такие черты языка интернета как мультимедийность, насыщенность неологизмами, коллективное соавторство и соредактура текста, несоблюдение языковых норм, неограниченность в выборе языковых средств, склонность к языковой игре и презентативный характер.

Ключевые слова: вариативность, понимание, избыточные речевые единицы, сайты новостей, язык интернета, психолингвистика.

Summary

The article is devoted to analysis of specifics of the variant understanding of texts of the Ukrainian and Byelorussian news sites. It is ascertained that the ambiguousness of understanding of news is predefined by presence of semantically surplus speech units in a text. Such characteristic features of internet language as multimedia, richness with neologisms, collective coauthor text, failure to observe linguistic norms, unlimitedness in the choice of language means, disposition to the linguistic game and presentation character promote origin of units like these ones in news announcements.

Keywords: variability, understanding, surplus speech units, news sites, internet language, psycholinguistics.